

Pressemappe

62. ÅRSUDSTILLING SEEBÜLL 2018:

Emil Nolde – vandreår. Opdagelsen af farven
Heckel, Kirchner, Schmidt-Rottluff, Marc og Jawlensky i Noldes
samling

Indhold:

Pressemeddelelse
Udstillingens rækkefølge
Data og fakta
Biografisk oversigt
Information til besøgende
Udstillingens kuratorer
Pressefotografier

Nolde Stiftung Seebüll
Seebüll 31, 25927 Neukirchen
1. marts til 30. november 2018, åbent hver dag 10-18
Telefon +49 (0)4664-983930, Telefax +49 (0)4664-9839329
www.nolde-stiftung.de, info@nolde-stiftung.de

PRESSEMEDDELSE I ANLEDNING AF ÅBNINGEN AF DEN 62. ÅRSUDSTILLING I NOLDE STIFTELSEN SEEBÜLL:

Emil Nolde – vandreår. Opdagelsen af farven
Heckel, Kirchner, Schmidt-Rottluff, Marc og Jawlensky i Noldes
samling

1. Marts til 30. November 2018

„Landevej“, Maleri 1898,
© Nolde Stiftung Seebüll

Den store expressionist Emil Nolde gik sin vej målbevidst. Han var allerede over 30 år gammel, da han kunne virkeliggøre sin livsdrøm, nemlig at blive kunstner. 1898, i januar måned, på det tidspunkt færdig uddannet kunsthåndværker og stadig med familienavnet Hansen, tager han til München, for at lære maler-håndværket og selve teknikken. Kernepunktet af den 62. årsudstilling i Seebüll er vandreårene, hvor maleren opdager farven. Vejen fører ham via München, Polling, Dachau, Paris og København tilbage til sin hjemstavn i det dansk-tyske grænseområde. For første gang præsenterer vi nogle af de dengang opståede værker i større omfang. De genspejler de næppe kendte udviklingstrin fra den lerfarvede realisme til den atmosfæriske impressionisme og derudover. Det er forbløffende, som man erkender Noldes udvikling til farvens tryllekunstner. I selve farven fandt han den egentlige form for at udtrykke sig og blev til en af expressionismens vigtigste repræsentanter. Ud over den ukendte Nolde bliver der vist 150 værker af adskillig teknik og fra alle skabertrangens faser kendte mesterværker såvel som andre jævnbrydige skatte fra stiftelsens værdifulde forråd.

I beboelses- og atelierhuset i Seebüll udstilles der ikke kun værker af Nolde, men også fra ni andre kunstnere: Cuno Amiet, Fritz Bleyl, Erich Heckel, Ernst Ludwig Kirchner, Karl Schmidt-Rottluff, Alexej von Jawlensky, Max Pechstein, Paul Klee og Franz Marc. Vi taler her ikke om udlånte malerier, men om værker, som tilhører stiftelsen i Seebüll. Nolde havde en samling af værker fra andre kunstkolleger, som han opbevarede i lejligheden i Berlin, hvoraf den største del blev ødelagt under bombardementet den 15. februar 1944. For første gang bliver denne bevarede samling præsenteret til offentligheden. For det meste var det kunstnere som ledsagede Nolde især i starten af sit kunstneriske arbejde, mange af dem tilhørte kunstnergruppen Brücke.

Her i Seebüll omgav Nolde sig hovedsaglig med sine egne værker, som han eksaminerede hele tiden, dog hang der i stuen både de to værker af Franz Marc og raderingen af Paul Klee. Vi ønsker god fornøjelse med at opleve og opdag.

Dr. Christian Ring
Direktør, Stiftung Seebüll Ada und Emil Nolde

UDSTILLINGENS RÆKKEFØLGE

KABINET 1

"Frigørelsen fra hjemstavnen var lykkedes"

„Slesvig-Holsten havomkranset“,
Akvarel, 1895 © Nolde Stiftung Seebüll

Postkortet "Schleswig-Holstein meerumschlungen" ("Slesvig-Holsten havomkranset", 1895) af Emil Hansen siger noget om kunstnerens humor. Her hilser og vinker han som tændstikmand fra sin fødeby Nolde. Kortet viser hans evne til at skabe fantastiske historier. Han er forudbestemt til en fremtid som landmand. Men drengen gennemfører sin læretid som billedskærer hos møbelfabrikanten Heinrich Sauermann i Flensborg. Den lavede blyantstegning af en stolevange viser hans sikre stilfornemmelse. Den efterfølgende ansættelse som træskærer på en møbelfabrik i Karlsruhe gør det muligt for Hansen at deltage i undervisning i frihåndstegning og modellering. Til sidst fører hans arbejde som underviser i kunsthåndværk ham til St. Gallen, hvor han maler sine tidlige landskabsbilleder. Disse akvareller er først tegnet med blyant og er udført meget virkelighedstro. I 1897 opfatter Hansen sin afskedigelse positivt: Det er springet ind i en tilværelse som kunstner.

KABINET 2

"... store kunstnernaturer finder uforstyrret deres vej"

Stående kvindelig nøgenmodel, Paris 1899,
© Nolde Stiftung Seebüll

Efter den økonomiske succes med en serie "bjergpostkort" begynder Emil Hansen sit virke som fri kunstner. Han mangler ikke mod: "Jo større den kunstneriske begavelse er, jo mindre uddannelse behøver man [...]." Han går på Friedrich Fehrs privatskole i München og på Adolf Hölzels i Dachau. Det lykkes for Hölzel at gøre Hansen interesseret i fine naturiagttagelser, som fører ham til en fundamental erkendelse: "[...] jo længere man fjerner sig fra naturen og alligevel forbliver naturlig, jo større er kunsten." I 1899 begynder han at studere på det berømte Académie Julian i Paris og fortsætter med selvstudier på bl.a. Louvre. Der er ikke meget at pakke ned efter ni måneder: "Jeg havde kun et par nøgenstudier med hjem, elevarbejder efter modeller, men de var til gengæld meget smukke: en asketisk senet italiener og en slankt bygget fransk kvinde." Og han resumerer: "Paris havde givet mig så lidt, og jeg havde dog håbet så meget."

LANGVÆGGEN

"... den herværende kunstnersammenslutning 'Brücke' vil anse det for en stor ære at kunne hilse Dem velkommen som medlem"

Nøgenstudie, Ætsning, mørk, kontrastrig ætsning i ler 1906, © Nolde Stiftung Seebüll

Fritz Bleyl, Erich Heckel, Ernst Ludwig Kirchner og Karl Schmidt-Rottluff grundlagde den 7. juni 1905 kunstnersammenslutningen Brücke, som bl.a. Max Pechstein senere sluttede sig til. De tror på en ny generation af skabende kunstnere. Og efter deres mening hører Emil Nolde til blandt dem. Schmidt-Rottluff indbyder den 4. februar 1906 Nolde til at blive medlem af Brücke. Dermed begynder et kort, men spændende kapitel i kunsthistorien. Ideen om at sende "årgaver" til kredsen af passive medlemmer, som støtter sammenslutningen, stammer fra ægteparret Nolde. Mens forskellige aktive medlemmer hver bidrager med et blad til mapperne I til III – Nolde deltager i 1907 i årgaverne med raderingen "Nøgenmodel" (1906) – er mapperne fra nr. IV. tilegnet en enkelt kunstner. Overordnet set har alle kunstværkerne den kaldsbevidste målsætning at præsentere Brückes kunstneriske og stilistiske udvikling.

KABINET 3

Heckel, Kirchner, Schmidt-Rottluff, Jawlensky og Marc i Noldes samling

Franz Marc, To ræve, Gouache 1913

I februar 1906 sluttede Nolde sig til kunstnersammenslutningen Brücke. Ægteparret Nolde inspirerede bl.a. til årgaverne, årsberetningen, det passive medlemskab og medlemskortet i træsnit. Disse foranstaltninger højnede effektivt kendskabet til Brücke. Af arbejdsmæssige og personlige grunde meldte Nolde sig ud igen allerede den 9. november 1907. Grafiske værker af Brücke-kunstnerne udgør en betydelig del af Noldes egen samling. Men også den venskabelige kontakt til Alexej von Jawlensky og Franz Marc fra Blaue Reiter-kredsen, som også inkluderede de pågældendes hustruer, manifesterer sig i Noldestiftelsens samling. Deres kunstværker viser de karakteristiske emner: ansigtet hos Jawlensky, figuren hos Klee og dyrefremstillingerne hos Marc. I Noldes samling forenes værker af kunstnere, som han kender eller er ven med. På den måde er samlingen også et vidnesbyrd om enegængerens Noldes netværk.

KABINET 4

"Det store, brusende hav er stadig i sin urtilstand"

Hav med gul sol, Akvarel,
© Nolde Stiftung Seebüll

Gennem hele livet var Emil Nolde fascineret af havet. Han voksede op i Slesvig-Holsten, der er omgivet af hav, og har fra barndommen været fortrolig med havets naturkraft. "Alt det urvæsen-agtige fængede igen og igen mine sanser. Det store brusende hav er stadig i sin urtilstand, vinden, solen, ja selv stjernehimlen vel også, som den var det for halvtredstusind år siden", skriver han i sin selvbiografi. I 1941 udsteder nationalsocialisterne et berufsverbot mod Nolde. Forbuddet gør det umuligt for Nolde at skaffe materialer ad officiel vej, og han beslutter sig for den drøjere akvarelmaling. Som et kolossalt alderdomsværk skaber han over 1300 "umalede billeder". Det er især udkast til figurbilleder. Men der er også havbilleder, som tydeligt afspejler Noldes fascination af elementet. Det er hans ophobede fornemmelse for naturens kraft, som Nolde lader strømme i vådt-i-vådt-teknik på de små blade.

KABINET 5

"... det glødede af kærlighed til det hjemlige landskab"

Tre græssende køer, Akvarel 1950,
© Nolde Stiftung Seebüll

Et vigtigt tema i Emil Noldes kunst er det flade marsklandskab på hans hjemegn i det dansk-tyske grænseområde. Han konstaterer nøgternt: "Vi ved godt, at vores landskab er beskedent, fjernt fra alt berusende og overdådigt, men til gengæld for den kærlighed, man giver landskabet, giver det den intime jagttager uendelig meget stille, inderlig skønhed, barsk storhed og stormende vildt liv." Nolde ser sin rodfæstethed i regionen som afgørende for sin stil: "[...] hos mennesker født på egnen rejste alle kræfter sig, og kærligheden til hjemstavnens landskab, til havet, til blomsterne, dyrene og menneskene glødede [...]. Og i stedet for opløsning søgte jeg binding, samling i stedet for formens sønderdeling, i stedet for smag og teknisering et forstærket udtryk, vide flader og sunde stærke farver." Og sådan maler han de vide fenners grønne farve, det blå i de utallige sil i digerne, floderne og søerne samt det røde, gule og orange i de glødede solnedgange i lysende farvetoner.

KABINET 6

"Jeg elskede blomsterne med deres skæbne"

Georginer, efterårsløv og nævhaler (rød og rødlig violet), Akvarel,
© Nolde Stiftung Seebüll

For Emil Nolde er haven på én gang et sted, hvor han kan trække sig tilbage, og en kilde til inspiration. Alle de steder på landet, hvor han har haft sit hjem, har han anlagt en blomsterhave. Fra omkring 1917 begynder han på en serie af akvareller med blomstermotiver. Nolde koncentrerer sig om enkelte store blomsterknopper i lysende farvetoner og kombinerer ofte kontrasterende former og farver: Amaryllis og alpeviol, tulipaner i rødt, orange og lilla. I zoologiske haver og på sydhavsrejsen finder han de eksotiske planter, der understreger de næsten helt surrealistiske kontraster. Blomsterne personificerer menneskelige følelser og stemninger i deres vækst, blomstring og visnen og ligner næsten portrætter i deres ekspressive individualitet. "Jeg elskede blomsterne med deres skæbne: fremspirende, blomstrende, lysende, glødende, lykkeliggørende, bøgende sig, visnende, til sidst kastet i graven". Som over 80-årig maler Nolde stadig blomsterakvareller, der er inspireret af blomsterne i hans paradisiske have på Seebüll, og det fortsætter han med næsten til sin død.

UNDERETAGE – ATELIER

"Ikke at have Gud foran mig ...., men Gud i mig, varm og hellig som Kristi kærlighed."

„Forkyndelse“, Maleri 1926,
© Nolde Stiftung Seebüll

De religiøse billeder hører til de mest betydningsfulde og samtidig til de mest omdiskuterede af Emil Noldes værker. Efter hans eget skøn blev de første malerier i denne serie malet i 1909, og i 1911/12 skabte han sit hovedværk med det nidelte "Kristi liv". Alene midtærtavlen, "Korsfæstelsen", er det største maleri i Noldes samlede øvre. For at kunne udstille dette afgørende værk i Noldes tidligere "værksted", blev gulvet sænket cirka en meter, og de nordvendte vinduer muret til.

I sine "bibelske og legendebilleder", som Nolde kaldte denne serie værker, betragtede han sig ikke som bundet af den nøjagtige gengivelse af en bibelsk begivenhed eller et kirkeligt dogme. Han skildrede med fuldkommen kunstnerisk frihed en personlig, fantastisk oplevelse, som var gemt dybt i hans indre, og som han følte som "glødende i sit indre".

DATA OG FAKTA OM ÅRSUDSTILLINGEN 2018

Udstillede emner i alt 147

MALERIER 62

Billedsal incl. trappeopgang 41
Tidl. værksted 17
Stuer 4

AKVARELLER OG TEGNINGER 48

Trappeopgang 1
Flensburg 1
St. Gallen 5
Varia 10
Cospeda/ Weißig/ Berlin 4
„Umalede billeder“ 10
Rudbøl 8
Blomster 8
Litografier 1

ANDRE KUNSTNERE I NOLDES SAMLING 18

DOKUMENTER 16

ART ERHVERVSEJENDOMME 3

Udstillet for første gang

31 malerier
19 akvareller
1 litografier
18 værker af andre kunstnere i samlingen Nolde

EMIL NOLDE. BIOGRAFISK OVERSIGT

1867–1884

Den 7. august 1867 bliver Emil Nolde, der egentlig hed Emil Hansen, født i landsbyen Nolde tæt ved Tønder i det dansk-tyske grænseland. Han er landmand Niels Hansen og hans kone Hanna Christines fjerde søn.

1884–1888

Som 17-årig kommer Emil Hansen i lære som billedskærer og tegner på Heinrich Sauermanns møbelfabrik og billedskærerskole i Flensborg.

1888–1891

Under sine vandreår arbejder Emil Hansen som træskærer på møbelfabriker i München og Karlsruhe, hvor han følger kurser på kunsthåndværkerskolen og i al hemmelighed melder sig til kursus i tegning efter nøgenmodel. I 1890 får han en stilling på en møbelfabrik i Berlin, og der arbejder han indtil sin fars død.

1892–1897

Hansen bliver faglærer i ornamentalt tegning og modellering på industri- og håndværksmuseet i St. Gallen. Han maler sine første landskabsakvareller og tegninger. I 1894 begynder han at male en række groteske fremstillinger af bjergtoppe i form af eventyrskikkelser, som han lader trykke i store oplag som „bjergpostkort“. Takket være den økonomiske succes bliver det muligt for ham at opgive sin stilling og blive fri kunstmaler.

1898–1900

Han får afslag på en plads under Franz Stuck på akademiet i München. Han går på Friedrich Fehrs malerskole, og derefter skifter han til Hölzel-Schule i Dachau. I 1899 rejser han til Paris, går på Akademie Julian og gør sine egne studier på Louvre.

1901–1902

Sommeren tilbringer Hansen i fiskerlandsbyen Lild Strand ved Jyllands vestkyst. Der laver han en række fantastiske tegninger med strandløbere, søvngængere og sælsomme naturvæsener. Han har en livlig brevveksling med den unge danske skuespillerinde Ada Vilstrup, som han gifter sig med i februar 1902. I forbindelse med brylluppet ændrer han sit navn fra Hansen til Nolde efter sit fødested. Ægteparret bor først i Berlin og i sommerugerne i Jylland. Om efteråret flytter de til Flensborg.

1903–1905

Sommermånederne tilbringer Ada og Emil Nolde på Als. Om vinteren bor de i Berlin. Deres økonomiske situation er dårlig. I bræddeatelieret ved stranden på Als maler Nolde blandt andet det berømte maleri „Forår i stuen“. Da Ada får det dårligt helbredsmæssigt, sørger venner for, at parret kan få et 6-måneders ophold i Italien i 1904-05. I efteråret 1905 skaber Nolde en serie raderinger, „Fantasier“.

1906–1909

Indtil slutningen af 1907 er Nolde medlem af kunstnergruppen „Brücke“ og møder Edvard Munch i Berlin. I 1908 besøger han sin ven Hans Fehr i Cospeda ved Jena, hvor han får øjnene op for akvarelmaleriets teknik. Han bliver medlem af Berlinersecessionen. I 1909 maler han i fiskerlandsbyen Rudbøl nær Vesterhavet de første religiøse billeder: „Nadveren“, „Pinse“ og „Bespottelsen“.

1910–1912

Større udstillinger afholdes i Hamborg, Essen, Jena og Hagen. Nolde maler billeder fra havnen i Hamborg, og han besøger James Ensor i Ostende. Efter en uoverensstemmelse med præsidenten for Berlinersecessionen, Max Liebermann, bliver Nolde ekskluderet fra gruppen og melder sig ind i „Neue Secession“. Billeder af nattelivet i Berlin, teatertegninger og studier på Völkerkunde-Museum. I 1911-12 maler Nolde sit hovedværk: det nidelte værk „Kristi liv“.

1913–1914

Ægteparret Nolde rejser som medlem af den tyske Ny Guinea-ekspedition, „Medizinisch-

demographischen Deutsch-Neuguinea-Expedition" via Moskva, gennem Sibirien, Korea, Japan og Kina til Sydhavet.

1915–1925

I året 1915 maler han på Als 88 malerier, deriblandt billeder efter skitser fra Sydhavet og religiøse motiver som (fx) „Gravlæggelse“. I 1916 flytter parret til Utenwarf ved Vestkysten. På Hallig Hooge maler han i 1919 en serie fantastiske akvareller. Samme år bliver Nolde medlem af „Arbeitsrat für Kunst“ i Berlin. I 1920 kommer Nordslesvig og dermed Utenwarf til at tilhøre Danmark, og Nolde bliver dansk statsborger. Rejser i 1921 til Paris, England, Spanien og Zürich. Monografien af Max Sauerlandt udkommer. 1924 drager Nolde til Venedig, Rapallo, Arezzo og Wien.

1926–1932

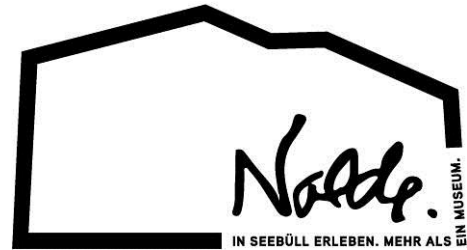
Nolde forlader Utenwarf og begynder opførelsen af beboelseshuset Seebüll efter sine egne tegninger. Som det første opføres atelieret (1927). Senere får Nolde sat en overetage på det såkaldte „værksted“: billedsalen (1937). I anledning af kunstnerens 60-års-fødselsdag afholdes en „Jubilæumsudstilling“ i Dresden, som senere flytter til Hamborg, Kiel, Essen og Wiesbaden. Christian-Albrechts-Universität i Kiel udnævner Nolde til æresdoktor. Samtidig udkommer det andet bind af Schiefers grafikatalog. Bygning af et hus i Berlin-Dahlem efter tegninger af Mies van der Rohe bliver af økonomiske grunde ikke til noget.

Om sommeren 1930 besøger Nolde øen Sild, hvor han bliver venner med det jødiske ægtepar Turgel. I 1931 bliver Nolde medlem af „Preußische Akademie der Künste“. Første bind af selvbiografien „Mit liv“ udkommer.

1933–1945

Efter nazisternes magtovertagelse i 1933 håber Nolde, at tilhængere af hans kunst i den nye regering vil gøre deres indflydelse gældende. Nolde deltager som Heinrich Himmlers æresgæst i en ceremoni i anledning af ti-års-dagen for Hitlers kupforsøg i München. I august 1934 bekræfter Nolde ved sin medunderskrift på „Aufruf der Kulturschaffenden“ („Opråb til kunstnerne“) sin støtte til Hitlers rolle som fører. I den følgende måned bliver han som dansk statsborger medlem af „Nationalsozialistische Arbeitsgemeinschaft Nordschleswig“ (NSAN, Nationalsozialistische Arbejdsgruppe Nordslesvig), en organisation blandt det tyske mindretal i det danske grænseområde, som året efter bliver integreret i det nyoprettede „Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei Nordschleswig“ (NSDAPN, Nationalsozialistische Tyske Arbejderparti i Nordslesvig). I november 1934 udkommer andet bind af selvbiografien „En kunstners kampår“. I bogen betegner Nolde sig som modstander af en påstået „jødisk“ dominans inden for den tyske kunstverden, hvor han som enspænder altid følte sig udsat.

I 1937 bliver 1052 af Noldes værker, der befinder sig på tyske museer, beslaglagt. I den kunstforagtende udstilling „Entartete Kunst“ („Degenereret kunst“) er Nolde den af alle kunstnere, der er stærkest repræsenteret. Hans billeder bliver hængt ud som såkaldt „forfaldskunst“. Den for Nolde nærliggende tilbagetræden fra „Preußische Akademie der Künste“ afviser han med henvisning til sit partimedlemskab. I 1938 skriver kunstneren flere breve til bl.a. Goebbels, hvori han prøver at indynde sig for at opnå en tilbagelevering af de billeder i hans egen besiddelse, der er blevet beslaglagt. Det lykkes, og værkerne bliver derefter leveret tilbage i december. Oven i købet er ingen af hans værker længere med på udstillingen „Entartete Kunst“, da den vises andre steder. Efter en forordning fra rigskunstkammerpræsident Ziegler rettet mod den såkaldte „forfaldskunst“ frygter Nolde yderligere beslaglæggelser og deponerer fra april 1941 en række værker hos bekendte. I juni måned må Nolde forelægge et udvalg bestående af 4 malerier og 18 akvareller for Rigs-kammerets „Komité til bedømmelse af kunstfrembringelser af dårlig kvalitet“. I august 1941 bliver Nolde udelukket af „Rigskunstkammeret“ og får forbud mod at beskæftige sig med et hvilket som helst område inden for den bildende kunst; det gælder både erhvervsmæssigt og som bibeskæftigelse og ledsages af et forbud mod salg og udstillinger. Nolde mister sin adkomst til de i forvejen sparsomme malematerialer, og han er bekymret for, at denne eksklusion betyder et „maleforbud“. Alligevel vender Nolde ikke nazisterne ryggen, men

håber stadig på en anerkendelse af sin kunst fra det nazistiske regime, som han sympatiserer med frem til 1945. Den 20. november 1941 meddeler Rigskunstkommissionen Nolde, at de indleverede værker til kontrol fortsat vil være beslaglagt og minder ham om, at han har pligt til for fremtiden at forelægge sine værker for kommissionen, inden han „overgiver dem til offentligheden“. Ifølge Noldes juridiske rådgiver, Hans Fehr, betyder det, at „maleforbuddet“ i den tidligere skrivelse er ophævet. Fra 1942 til 1944 maler han elleve blomstermalerier samt et figurbillede. Især maler Nolde dog talrige akvareller i lille format, som han kalder „umalede billeder“ eller „billedskitser“, da de er planlagt til senere at blive udført som oliemalerier.

I maj-midten af juni 1942 rejser Nolde til Wien. Et møde med rigsstatthalder von Schirach, som han havde håbet på, bliver ikke til noget, men denne lover at gøre sin indflydelse gældende med hensyn til Noldes kunst. En ophævelse eller en lempelse af de foranstaltninger, der er foretaget mod Nolde, følger dog ikke. I februar 1944 henvender Nolde sig til Otto von Kursell, den nyudnævnte direktør for „Vereinigte Staatsschulen für frei und angewandte Kunst“, og beder ham med henvisning til sit medlemskab af partiet om støtte til en ophævelse af maleforbuddet, men forgæves.

Den 15. februar 1944 bliver Noldes bolig i Berlin ødelagt af bomber; ca. 3.000 grafiske arbejder, akvareller og tegninger samt værker af Paul Klee, Wassily Kandinsky, Oskar Kokoschka, Lionel Feininger og Ernst Josephson går op i flammer.

1946–1955

På trods af sit partimedlemskab rehabiliteres Nolde i august 1946 af „Entnazifizierungsausschuss Kiel“, „Kommissionen for afnazificering i Kiel“, der dermed fortolker nazisternes afvisning af Noldes kunst som begrundet i „afvisning af regimet“. I konsekvens heraf følger den endelige testamentariske råderet over den fremtidige stiftelse. Den 2. november 1946 dør Ada Nolde. Den 22. februar 1948 gifter Nolde sig for anden gang med den 26-årige Jolanthe Erdmann, datter af komponisten og pianisten Eduard Erdmann. Frem til 1951 maler Nolde yderligere over 100 malerier, for det meste efter akvarellerne i lille format, og frem til 1955 maler han også utallige akvareller. Nolde modtager talrige udmærkelser og hædersbevisninger, blandt andet Stefan Lochner-medaljen fra byen Köln (1949), grafikprisen ved den XXVI. biennale i Venedig (1952) og den franske orden Pour le mérite (1952). Han er flere gange repræsenteret på biennalen i Venedig (1950, 1952, 1956) og på Documenta i Kassel i 1955.

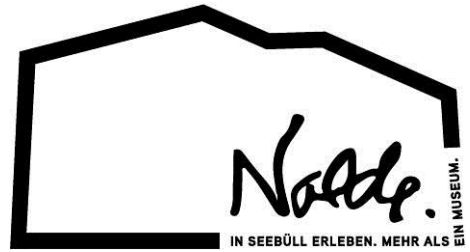
1956

Emil Nolde dør den 13. april i Seebüll. Den testamentarisk bestemte „Stiftung Seebüll Ada und Emil Nolde“ bliver den 12. juni 1956 anerkendt som retsgyldig stiftelse ved borgerlig ret. Som bestemt af Nolde i testamentet bliver hans mangeårige ven og fortrolige Joachim von Lepel direktør for stiftelsen. Stiftelsen har til opgave at forvalte den omfangsrige arv efter Emil Nolde i Seebüll i overensstemmelse med kunstnerens ønsker, at bevare hans værk for eftertiden og at formidle det over hele verden. Den første årsudstilling i Noldes hus åbner i 1957.

Information til besøgende

Udstilling	Emil Nolde – vandreår. Opdagelsen af farven
Åbningstider	1. marts til 30. november 2018 Åbent hver dag (også helligdage): Kl. 10.00–18.00
Kontakt	Telefon: +49 (0)4664-98 39 30, e-mail: info@nolde-stiftung.de Internet: www.nolde-stiftung.de
Rundvisninger	Rundvisninger efter aftale Se også aktuelt & flere tilbud på hjemmesiden www.nolde-stiftung.de
Maleskole	Program marts til november Kursustilbud på www.nolde-stiftung.de Entrépriser Voksne € 8,00, grupper f. o. m. 5 personer, pr. pers. € 6,00; Børn op til 12 år gratis adgang; Skoleelever f. o. m. 13 år/lærlinge/studerende € 3,00; Svært handicappede gratis adgang, ledsagende person € 6,00; Familiebillet (2 voksne, 3 børn) € 16,00; Årskort til Seebüll (kan ikke overdrages) € 20,00; Årskort til Malerskolen (incl. entré og materiale) børn f.o.m. 6 år, elever og studerende € 70,00 / voksne € 150,00 Siden 2016: Gratis welcome rundvisninger for flygtninge og deres ledsagere/vejledere
Kooperation	Kombinations-billet med Kunstmuseet i Tønder, Danmark € 14,00
Museumsbutik	Publikationer om Emil Noldes liv og værk, udstillingskataloger, kunstplakater, kunstkort, bogmærker, produkter fra haven Seebüll, m. v. (åbent hver dag kl 10-18)

Udstillingens kuratorer

Direktør

Dr. Christian Ring

Født i 1976. Studerede efter flere års ansættelse i en bank kunsthistorie og filosofi ved universiteterne i Kassel og Bonn. Fra 2006 til 2008 videnskabelig medarbejder ved Hamburger Kunsthalle. I 2009 tysk doktorgrad med emnet „Gustav Pauli og Hamburger Kunsthalle“. Fra 2008 til 2010 videnskabelig volontør ved Museum Giersch, Frankfurt a.M. og derefter videnskabelig medarbejder samme sted. Fra 2011 til 2013 konstitueret direktør for Nolde Stiftung Seebüll.

Siden 21. september 2013 direktør for Stiftung Seebüll Ada und Emil Nolde.

Stedfortr. Direktør

Dr. Astrid Becker

Født i 1971. Studier i kunsthistorie, klassisk arkæologi og historie i Köln og Berlin. I 2006 tysk doktorgrad i Köln med emnet „Max Beckmann. Selv- og verdensbillede i temaerne café og dans“. Fra 1999 til 2008 volontør og udstillingsassistent ved ALTANA Kulturstiftung, Bad Homburg. Fra 2009 til 2011 videnskabelig medarbejder ved Institut Mathildenhöhe, Darmstadt. Fra 2012 til 2014 videnskabelig medarbejder ved Kunsthalle Bremen. Udstillinger og publikationer om Gesamtkunstwerk Expressionismus, Friedensreich Hundertwasser, Walter Moroder, Gabriele Münter og Pablo Picasso. Siden 1. marts 2014 vicedirektør for Stiftung Seebüll Ada und Emil Nolde.

Pressefotografier Årsudstillingen Seebüll 2018 (venligst bestil via e-mail hos herrschildt@nolde-stiftung.de)

EMIL NOLDE – VANDREÅR. OPDAGELSEN AF FARVEN

1. Emil Nolde, „Landevej“, Maleri 1898,
© Nolde Stiftung Seebüll

2. Emil Nolde, „Vild å“, Maleri 1899,
© Nolde Stiftung Seebüll

3. Emil Nolde, „Pariser model“, Maleri 1900,
© Nolde Stiftung Seebüll

4. Emil Nolde, „Ung kvinde“, Maleri 1907,
© Nolde Stiftung Seebüll

5. Emil Nolde, „Mand i hvid jakke“, Maleri 1911,
© Nolde Stiftung Seebüll

6. Emil Nolde, „A. og E. Nolde“, Maleri 1916,
© Nolde Stiftung Seebüll

7. Emil Nolde, „Fajo“, Maleri 1916,
© Nolde Stiftung Seebüll

8. Emil Nolde, „Blomsterhave (L)“, Maleri 1922,
© Nolde Stiftung Seebüll

9. Emil Nolde, „Kristus og djævel“, Maleri 1925,
© Nolde Stiftung Seebüll

10. Emil Nolde, „Lyse skyer“, Maleri 1927,
© Nolde Stiftung Seebüll

11. Emil Nolde, Georginer, efterårsløv og rævhaler (rød og rødlig violet), Akvarel, © Nolde Stiftung Seebüll

12. Emil Nolde, Pjerrot og hvide liljer, Akvarel, © Nolde Stiftung Seebüll

13. Emil Nolde, Selvportræt (på gul grund)), Akvarel 1925–27, © Nolde Stiftung Seebüll

14. Emil Nolde, Kvæg, Akvarel og tusch, pensel 1909, © Nolde Stiftung Seebüll

15. Emil Nolde, Mand i båd ved digeslusen, Rudbøl, Akvarel, Ruttebüll 1909, © Nolde Stiftung Seebüll

16. Emil Nolde, „Slesvig-Holsten havomkranset“, Akvarel, blyant og tusch, pensel, 1895, © Nolde Stiftung Seebüll

17. Emil Nolde, Blå fisk i akvariet, Akvarel, © Nolde Stiftung Seebüll

18. Emil Nolde, Hav med gul sol, Akvarel, © Nolde Stiftung Seebüll

19. Franz Marc, To ræve, Gouache 1913

20. Franz Marc, Rødt rådyr, Gouache 1913